

SARDOBA VA TARIXIY LANDSHAFTNI O‘ZBEK RASSOMLARINING BADIY TAFAKKURIDA TASVIRLASH METODIKASI

Davlatova Nilufar Mansurovna

Navoiy davlat universiteti

“Dasgohli rangtasvir” ta’lim yo‘nalishi

4 - kurs “R”guruh talabasi

Annotatsiya: Maqolada o‘zbek rassomlarining tarixiy landshaft va Sardoba kabi arxitektura ob’ektlarini tasviriy san’atda talqin qilish metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda rassomlarning rang, yorug‘lik, shakl va proporsiyani uyg‘unlashtirish, dramatik markaz yaratish, landshaft va inson faoliyati bilan sahnani boyitish tajribasi o‘rganilgan. Chingiz Ahmarov, Malik Nabiev va Raxim Ahmedov ijodi misol sifatida keltiriladi. Natijalar san’at ta’limi, badiiy ijod va milliy merosni targ‘ib qilishda amaliy qo‘llanilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Sardoba, tarixiy landshaft, tarixiy arxitektura, badiiy tafakkur, o‘zbek rassomlari, kompozitsion metodika, rang va yorug‘lik, dramatik markaz, monumental san’at, tarixiy janr.

O‘zbekiston hududidagi tarixiy yodgorliklar, xususan Sardobalar, rassomlar uchun boy ilhom manbai hisoblanadi. Tarixiy landshaft va arxitektura ob’ektlarini tasviriy san’atda ishlatish nafaqat estetik, balki madaniy, tarixiy va pedagogik ahamiyatga ega. Sardobalar Markaziy Osiyoda suvni saqlash va ijtimoiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlash maqsadida qurilgan bo‘lib, ularning gumbazli shakllari, devorlar va yer osti havzalari rassomlar uchun dramatik markaz sifatida xizmat qiladi.

O‘zbek tasviriy san’atida tarixiy janr XX asr o‘rtalaridan boshlab rivojlandi. Chingiz Ahmarov, Malik Nabiev va Raxim Ahmedov ijodida tarixiy landshaft va arxitektura elementlari kompozitsiyada markaziy o‘rin egallaydi. Zamonaviy san’atkorlar esa raqamli texnologiyalar orqali tarixiy ob’ektlarni yangi badiiy shakllarda talqin qilish imkoniyatiga ega.

Tarixiy landshaft va arxitektura ob’ektlarini tasviriy san’atda badiiy talqin qilish yosh rassomlarning kompozitsion tafakkurini rivojlantirish, rang va yorug‘lik bilan ishlash ko‘nikmalarini oshirish va milliy merosni targ‘ib qilish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Tarixiy landshaft va Sardoba kabi arxitektura ob'ektlarini tasvirlashda rassom birinchi navbatda sahnaning markaziy elementini belgilaydi. Bu gumbaz, suv havzasi yoki tarixiy inshoot bo'lishi mumkin. Kompozitsiyada sahnani boyitish uchun landshaft, tabiat va inson faoliyati qo'shiladi. Rang va yorug'lik muhitini aniqlash orqali dramatik effekt va fazoviy chuqurlik hosil qilinadi. Iliq qum ranglari, tosh va suv yuzasidagi tabiiy tonlar tarixiy uyg'unlik va estetik hissiyatni kuchaytiradi.

O'zbek rassomlari ijodiy tajribasi shuni ko'rsatadiki, tarixiy janrda realizm va ramziy ifoda uyg'unligi kompozitsiyaning mazmuniy kuchini oshiradi. Chingiz Ahmarov asarlarida monumental landshaft elementlari sahnaga chuqurlik va dramatik effekt beradi, Malik Nabiev tarixiy landshaft va arxitektura ob'ektlarini syujetga faol integratsiya qiladi. Raxim Ahmedov esa rang kontrasti va yorug'lik takrorlanishi orqali sahnada dramatik markazni ajratib ko'rsatadi.

Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari rassomlar va o'quvchilar uchun tarixiy ob'ektlarni tasviriy san'atda talqin qilish, kompozitsion tafakkur va badiiy tafakkurini shakllantirish metodik asoslarini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli texnologiyalar, 3D-modellash va vizual effektlar rassomlarga tarixiy landshaftni yangi badiiy shakllarda talqin qilish imkonini beradi.

Tarixiy landshaft va arxitektura elementlarini kompozitsiyada ishlatish milliy merosni saqlash, yosh rassomlar va talabalar uchun o'quv-metodik resurs, shuningdek estetik va ma'naviy tarbiya vositasi sifatida ahamiyatlidir. Shuningdek, dramatik markaz, rang va yorug'lik, inson faoliyati bilan uyg'unlik kompozitsiyaga chuqurlik va dinamikani beradi.

Tarixiy landshaft va Sardoba kabi arxitektura ob'ektlarini tasviriy san'atda kompozitsiyada ishlatish o'zbek rassomlari ijodida badiiy tafakkur va kreativ yechimlarni rivojlantirishning muhim yo'nalishi ekanligi aniqlandi. Tarixiy ob'ektlar, landshaft va inson faoliyati uyg'unligi kompozitsiyada dramatik markaz yaratishga, rang va yorug'lik muhitini uyg'unlashtirishga, sahnadagi harakat va ruhiyatni boyitishga yordam beradi.

O'zbek rassomlarining ijodiy tajribasi, xususan Chingiz Ahmarov, Malik Nabiev va Raxim Ahmedov asarlarida tarixiy ob'ektlarni syujetga faol integratsiya qilish, rang va yorug'lik bilan dramatik effekt yaratish, kompozitsion tafakkur va badiiy idrokni rivojlantirish imkoniyatlari namoyon bo'ladi. Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari esa

metodik yo'riqnoma sifatida tarixiy ob'ektlarni tasviriy san'atda talqin qilish va o'quvchilarda badiiy tafakkurini shakllantirish bo'yicha yo'l ko'rsatadi.

Tarixiy landshaft va arxitektura elementlarini kompozitsiyada ishlatish milliy merosni saqlash, yosh rassomlar va san'at talabalarini o'quv-metodik resurs bilan ta'minlash, estetik va ma'naviy tarbiya vositasi sifatida ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash esa tarixiy ob'ektlarni yangi badiiy shakllarda talqin qilish va kreativ tafakkur rivojini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
2. Shavdirov S.A. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – 2025. – Vol. 3268. – P. 070035.
3. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонлик компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик- психологик жиҳатлари // Современное образование. – 2017. – №6. – С. 15–21.
4. Ахмаров Ч. Монументал санъатнинг асослари. – Тошкент: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1986.
5. Benkov P. R. Rassomning xotiralari. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 1962.
6. Ahmedov R. Tasviriy san'atda tarixiy obraz yaratish masalalari. – Toshkent: Kamalak, 2004.
7. Qodirov R. O'zbek me'morchiligi: tarix va taraqqiyot. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
8. Usmonov A. Sardobalarning tarixi va arxitektura tuzilishi // O'zbekiston tarixi. – 2017. – №4. – B. 12–20.
9. Beruniy A.R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – Toshkent: Fan, 1998.
10. Shamsiyev H. O'zbek monumental san'ati tarixidan. – Toshkent: Fan, 2004.